

СИЛАБУС

з дисципліни «Методика туристично-краєзнавчої роботи в школі»

Спеціальність: Середня освіта (Географія)

Освітній рівень бакалавр

2020-2021 н.р.

4 курс, 8 семестр, 4,5 кредити (135 год.)

(лекції – 30 год., практичні роботи – 30 год., самостійна робота - 75,
контроль – екзамен)

Викладач: Ячнюк Марина Олександрівна

Електронна пошта: m.yachniuk@chnu.edu.ua

Кафедра економічної географії та екологічного менеджменту.

АНОТАЦІЯ

МЕТА І ЗАВДАННЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання дисципліни є формування у студентів організаційно-методичних навичок і вмінь щодо організації в шкільних умовах вивчення рідного краю і використання краєзнавчого матеріалу в навчально-виховному процесі.

Головне завдання курсу полягає у формуванні у студентів організаційно-методичних навичок і вмінь щодо організації шкільної туристсько-краєзнавчої роботи, використання краєзнавчого принципу у навчальному процесі.

Передбачено набуття знань про методи дослідження природи, історії, культури, економіки рідного краю з метою використання краєзнавчого матеріалу в курсах шкільної географії та позакласної туристсько-краєзнавчої роботи.

Важливим є також оволодіння практичними навичками щодо організації туристсько-краєзнавчої роботи в школі, організації та проведенню туристських походів, експедицій та екскурсій із школярами, організації роботи шкільних краєзнавчих музеїв, участі у різноманітних туристських і краєзнавчих заходах.

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ (КОМПЕТЕНТНОСТІ)

Знати і уміти пояснити сутність та педагогічне значення шкільної туристсько-краєзнавчої роботи; методику краєзнавчого вивчення та дослідження своєї місцевості; основні форми та методи вивчення рідного краю; методи та прийоми впровадження краєзнавчого принципу у викладанні географії; зміст та форми позакласної туристсько краєзнавчої діяльності; зміст експозиції відділів природи та і господарства шкільних краєзнавчих куточків та музеїв.

Уміти проводити туристсько-краєзнавчі дослідження своєї місцевості; розробляти зміст та методику проведення туристських подорожей та екскурсій; складати типовий план шкільної туристсько-краєзнавчої роботи; складати план вивчення географії рідного краю; складати краєзнавчу бібліографію; розробляти річний план роботи шкільного туристськокраєзнавчого гуртка; складати положення та розробляти сценарії загальношкільних масових заходів, а також туристсько-краєзнавчих заходів — екскурсій, походів, вечорів, олімпіад тощо.

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль I. Методологічні основи та організація краєзнавчо-туристичної діяльності

Тема 1. Методологічні основи краєзнавчо-туристичної діяльності.

Зміст понять «туризм» та «краєзнавство», спортивний туризм, класифікація туризму, основні форми краєзнавчо-туристичної діяльності, туристський маршрут, види маршрутів.

Тема 2. Організація краєзнавчо-туристичної діяльності в Україні.

Зародження та формування системи дитячо-юнацького туризму. Становлення та формування структури дитячо-юнацького туризму. Становлення сучасної організаційно-територіальної структури туризму.

Тема 3. Методика проведення шкільних навчальних і позанавчальних екскурсій. Мета і задачі екскурсії. Різновиди краєзнавчих екскурсій. Час проведення екскурсії; вікові особливості екскурсантів; ступінь їх

поінформованості; мета проведення екскурсії. Підготовка екскурсії. Екскурсійна програма. Екскурсійні об'єкти, засоби наочності. Маршрут екскурсії, конспект розповіді. Підведення підсумків.

Тема 4. Методика проведення туристських походів. Цілі та особливості туристського походу, організація туристського походу, основні етапи, вибір району та планування маршруту, комплектування групи, підготовка документації, розподіл обов'язків між членами групи, підготовка спорядження, організація харчування, організація медичного забезпечення, рух групи на маршруті, категорійні туристські походи, основні вимоги до організації бівуаку.

Тема 5. Методика проведення краєзнавчо-туристичних експедицій. Краєзнавча експедиція як ефективна форма організації досліджень рідного краю. Експедиційні дослідження: завдання, зміст і базові етапи. Галузеві та комплексні експедиції. Основні етапи експедиційних досліджень. Аналіз змісту дослідницьких робіт в межах трьох етапів: підготовчого, польового та камерального. Підготовчий етап: розробка програми і методики польових робіт, форми фіксації матеріалів. Польовий період – як основний етап експедиційних географічних досліджень. Його структура: рекогносцирувальні роботи, виконання програми польових робіт; післяпольові камеральні роботи. Камеральний (завершальний) період – аналіз, обробка та узагальнення отриманого в полі матеріалу. Польові економіко-географічні та комплексні прикладні географічні дослідження. Особливості досліджень сільськогосподарських та , промислових підприємств. Дослідження транспортних пунктів і вузлів, міст. Дослідження адміністративного району. Географічні дослідження для районного планування, потреб містобудівництва, розробки земельного кадастру. Дослідження проблем перетворення природи.

Модуль 2. Організація роботи краєзнавчих гуртків, музеїв, планування і проведення заходів

Тема 6. Організація роботи шкільного краєзнавчого гуртка. Класифікації мінералів за генезисом та хімічним складом. Організація та

методичні особливості роботи гуртків. Мета краєзнавчого гуртка. Основні завдання. Програма роботи гуртка. Навчально-методичний план. Орієнтовний перелік обладнання для роботи краєзнавчого гуртка. Організація вивчення природи, населення і виробництва рідного краю. Топографічна і туристична підготовка гуртківців. Організація подорожей. Проведення краєзнавчих досліджень. Участь у конкурсах і змаганнях. Гурткова робота в системі МАН.

Тема 7. Шкільні краєзнавчі кутки та музеї. Організація і діяльність шкільного музею, функції і форми роботи музею, створення шкільного краєзнавчого музею на базі шкільного кабінету географії на основі зібраної учнями та вчителями колекції. Пошуково-дослідний напрям діяльності шкільного краєзнавчого музею (вивчення історії та природи краю, проведення експедиційних досліджень, складання анкет і опитування населення, пошук, вивчення і поповнення колекцій музею новими експонатами).

Тема 8. Планування шкільної краєзнавчо-туристичної роботи. Структура тематичного плану краєзнавчо-туристичної роботи залежно від віку учнів. Організаційна робота (гуртки, походи, експедиції, експонати музею, документація, обладнання, участь у конкурсах і змаганнях тощо). Підготовка керівників і активу (семінари класних керівників, керівників гуртків, вчителів географії, історії, фізичного виховання, участь в роботі семінарів, курсів тощо). План масових заходів (походи вихідного дня, тиждень туризму, шкільна краєзнавча конференція, участь в районних змаганнях, зльоті, конкурси на кращий клас з краєзнавчотуристичної діяльності.

Тема 9. Проведення масових шкільних туристсько-краєзнавчих заходів. Особливості організації туристичних змагань і зльотів: вибір місця, забезпечення водою, дровами, під'їзду учасників, планування дистанцій, підготовка обладнання, забезпечення безпеки учасників, медичного обслуговування, підготовка роботи суддів, організація конкурсів, розважальної програми, підведення підсумків і нагородження переможців. Організація туристських походів вихідного дня – відбір учасників, маршрути руху, перевірка

знань і вмінь учасників в техніці орієнтування на місцевості, рух з подоланням перешкод на пересіченій місцевості, техніці туристського біваку і в знанні прийомів надання долі карської допомоги потерпілому.

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАНЯТЬ

- лекції – отримування теоретичних знань;
- практичні роботи – закріплення теоретичних знань, оволодіння навичками розроблення краєзнавчих екскурсій, туристичних походів, планів роботи краєзнавчих гуртків, оволодіння методикою проведення екскурсій, походів, експедицій, організації краєзнавчий кутків і музеїв, проведення масових краєзнавчо-туристичних заходів;
- самостійна робота – підготовка до занять, виконання індивідуальних завдань, оформлення результатів практичних робіт.

ФОРМИ КОНТРОЛЮ

- усне опитування;
- тестування;
- письмова контрольна робота;
- аналіз і оцінювання виконаних практичних робіт;
- аналіз і оцінювання виконаних індивідуальних завдань;
- підсумковий контроль - екзамен.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання здійснюється відповідно до вищевизначених компетентностей за результатами того чи іншого виду навчального процесу. Для оцінюванні засвоєння будь-якого виду навчального матеріалу використовується 100-бальна шкала (див. таблицю 1.). За цією ж шкалою здійснюється і підсумкове оцінювання навчальних досягнень.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
	Оцінка (бали)	Пояснення за розширеною шкалою
Відмінно	A (90-100)	відмінно

Добре	B (80-89)	дуже добре
	C (70-79)	добре
Задовільно	D (60-69)	задовільно
	E (50-59)	достатньо
Незадовільно	FX (35-49)	(незадовільно) з можливістю повторного складання
	F (1-34)	(незадовільно) з обов'язковим повторним курсом

ІНФОРМАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА

Основні підручники і навчальні посібники

1. Брижак Н.Ю. Краєзнавча та туристична робота. Курс лекцій для студентів педагогічного факультету, які навчаються на спеціальності “Початкова освіта” : – Мукачево: МДУ, 2012. – 116 с.
2. Зеленська Л.І., Троценко О.В. Практикум із туристично-краєзнавчої роботи з географії. Д.: РВВ ДНУ, 1012. – 80 с.
3. Колотуха О.В. Ресурсний потенціал дитячо-юнацького туризму в Україні. – К.: Український державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді, 2005. – 116 с.
4. Колотуха О.В., Онищенко Є.В. Навчально-методичний комплекс курсу «Методика організації краєзнавчо-туристичної роботи». – Кропивницький: ФОП Піскова М.А., 2016. – 32 с.
5. Колотуха О.В., Щерба тюк Н.І. Організація краєзнавчо-туристської діяльності. Навчальний посібник. – Кіровоград: ПП. Центр оперативної поліграфії Авангард», 2012. – 186 с.
6. Костриця, М.Ю., Обозний В.В. Шкільна краєзнавчо-туристська робота.– К.: Вища шк., 1995. – 223 с.

7. Правила проведення туристських подорожей з учнівською і студентською молоддю України / Наказ Міністерства освіти і науки України від 24.03.2006 року № 237 // Спортивний туризм. – К.: Федерація спортивного туризму України. – 2006.

Інтернет-джерела

1. Чернов Б.О. Географічне краєзнавство: георетико-методологічна сутність / Укр. геогр. журн. 2018, 1(101), С. 63-68. [Електронний ресурс]. URL: <https://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/ugj-2018-1-63-68.pdf>

2. Кіровоградський центр туризму, краєзнавства і екскурсій учнівської молоді. [Електронний ресурс]. URL: <http://tourist.kr.ua/>

3. Прокопчук В.С. Шкільне краєзнавство: навчальний посібник [Електронний ресурс]. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/bitstream/handle/123456789/1079/%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D1%87%D1%83%D0%BA%20%D0%92.%20%D0%A1.%20%D0%A8%D0%BA%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%94%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

4. Особливості проведення краєзнавчої роботи в школі / Все про туризм. [Електронний ресурс]. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/kushnir.htm

5. Лекції з туристичного краєзнавства. [Електронний ресурс]. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/1017.pdf>

ОРІЄНТОВНІ ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Напрямки виховної роботи в туристсько-краєзнавчій діяльності
2. Основні поняття та принципи сучасної педагогіки в туристсько-краєзнавчій діяльності
3. Основні поняття та принципи ТКД.

4. Ретроспектива розвитку і становлення ТКД в Україні.
5. Форми туристско-краєзнавчої діяльності: організаційні форми, діяльнісні (активні) форми туристсько-краєзнавчої діяльності.
6. Основні методи й прийоми впровадження краєзнавчого принципу у викладанні географії
7. Нормативно правові акти, що регламентують туристсько-краєзнавчу роботу
8. Методи досліджень під час туристських подорожей.
9. Види досліджень під час туристських подорожей та екскурсій.
10. Геологічні дослідження під час туристських подорожей та екскурсій.
11. Гідрогеологічні дослідження під час туристських подорожей та екскурсій.
12. Геоморфологічні дослідження під час туристських подорожей та екскурсій.
13. Метеорологічні дослідження під час туристських подорожей та екскурсій.
14. Гідрологічні дослідження під час туристських подорожей та екскурсій.
15. Ґрунтові дослідження під час туристських подорожей та екскурсій.
16. Геоботанічні дослідження під час туристських подорожей та екскурсій.
17. Зоогеографічні дослідження під час туристських подорожей та екскурсій.
18. Фенологічні дослідження під час туристських подорожей та екскурсій.
19. Особливості проведення топонімічних досліджень
20. Особливості вивчення промислових підприємств
21. Особливості вивчення сільськогосподарських підприємств
22. Особливості дослідження населення краю
23. Дослідження культурно-історичних особливостей краю.
24. Обробка краєзнавчих матеріалів, зібраних в туристських подорожах.

25. Планування шкільної туристсько-краєзнавчої роботи
26. Проведення шкільних масових туристських заходів
27. Види і форми шкільної туристсько-краєзнавчої роботи
28. Види шкільних навчальних екскурсій.
29. Екскурсія – як форма ТКД, класифікація екскурсій
30. Навчальні екскурсії в природу, особливості організації.
31. Навчальні екскурсії на виробництво, особливості організації.
32. Екскурсії в краєзнавчий музей, особливості організації .
33. Оформлення необхідної документації при проведенні екскурсій.
34. Організація і проведення туристських походів вихідного дня
35. Організація туристських зльотів і змагань учнів
36. Організація і проведення багатоденних туристських походів
37. Організація і проведення краєзнавчих експедицій
38. Підведення підсумків туристсько-краєзнавчого походу
39. Огляд навчальних програм туристсько-краєзнавчих гуртків.
40. Особливості планування роботи туристсько-краєзнавчого гуртка.
41. Види занять туристсько-краєзнавчого гуртка та їх розробка.
42. Основні принципи організації та діяльності шкільного краєзнавчого музею.
43. Підготовка і проведення екскурсій в шкільному краєзнавчому музеї.
44. Експозиційна робота шкільного краєзнавчого музею.
45. Комплектування фондів та фондова робота в шкільному краєзнавчому музеї.
46. Організація позашкільної освіти в центрах туризму учнівської молоді
47. Особливості функціонування центрів туризму учнівської молоді